
	<p>Списание ЕПОХИ Издание на Историческия факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“</p> <p>Journal EPOCHI [EPOCHS] Edition of the Department of History of “St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo</p>		<p>Том / Volume XXXI (2023). Книжка / Issue 1</p>
---	---	--	---

DOI: 10.54664/YDZU5185

ЧИСЛЕНОСТ НА ПЪРВИЯ ВИПУСК НА ВОЕННОТО УЧИЛИЩЕ

Евгени Г. ДИМИТРОВ*

GRADUATES FROM THE FIRST CLASS OF SOFIA MILITARY SCHOOL

Evgeni G. DIMITROV

Abstract: *To present the understudied subject of the number of graduates from the first class of the Sofia Military School (Year 1879) would be a challenge, to say the least. While there is a number of studies on the subject that contain concrete data, the different styles of the authors and historians, as well as the different ways they analyze documents and data, lead to greatly varying results.*

Bearing the above in mind, it is obvious that the issue cannot be left as it is, and there is a need for clarifications. This paper aims to accomplish the above by pinpointing the number of officer graduates, who they were and what ranks they had.

At the end of the body text, you will find a list of officer graduates from the first class. This list includes their names, as well as variations of them, as they are found in other documents. The list does not intend to provide information on the birth places of the graduates and on the geographical region they came from. Providing such information is beyond the topic of this paper, and it will require a separate piece of research.

Keywords: *number; first class; Sofia Military School; identity of the graduates.*

Офицерите от випуск 1879 г. са първите, които получават военното си образование в Софийското военно училище. Това тяхно първенство обяснява стремежа да бъдат изяснени всички факти за тяхното обучение и преминаване на службата. В същото време един елемент от тези факти все още не е напълно уточнен – въпросът за числеността на първия випуск. Осветляването на този въпрос дава яснота и за състава на випуска – кои конкретно офицери се включват в него. Това, от своя страна, ще помогне при формирането на разказа за личната съдба на всеки отделен офицер и на първия випуск като цяло.

Генерал-лейтенант Павел Плеве във „Военно-статистически обзор Княжества Болгарского и стратегическое его значение в случае войны России с Турцией и с Австрией“¹ посочва, че първият випуск на Софийското военно училище е от 160 души [Плеве П. 1881, с. 124]. Генерал-майор Николай Овсяний в изследванията си, свързани с Княжество България посочва

* **Евгени Г. Димитров** – независим изследовател; България; @ evgeni_dimitrov66@abv.bg

¹ Този труд всъщност е дисертацията на генерал-лейтенант Плеве – [Глиноецкий, Н. 1882, с. 76].

различни цифри. Според издадената през 1900 г. „България и българя“ първият випуск е от 160 души [Овсяный Н. 1900, с. 260]. В издадената през 1906 г. „Русское управление въ България“ той посочва, че в старшия клас на военното училище са приети 163 българи, а на 10 май 1879 г. е произведен първият випуск в състав 102 човека [Овсяный Н. 1906, с. 129].

В по-новите научни исторически изследвания се забелязва различен подход към въпроса за броя на първите офицери, които завършват военно училище в България. Димитър Радулов в статията си „Създаване и дейност на военното училище от 1878 до 1885“ отбелязва, че от приетите 162 души, 160 са издържали успешно изпитите. Двамата неиздържали (без да конкретизира с имена) са изпратени в частите като унтерофицери. [Радулов Д. 1968, с. 63] В „История на българите. Том 5.“ е посочено числото на приетите в старшия клас – 162 души [Под ред. на Зафиров Д., Александров Е. 2007, с. 347]. В „История на Сухопътните войски, т. 1“ е записано: „Сто от завършилите младежи са изпратени да служат в частите на Българската земска войска, а останалите – в тези на Източнорумелийската милиция“ [Станчев С., Петров Т. 2014, с. 43]. По този начин е избегнато посочването на точна цифра – единствено е ясно, че са повече от сто, но колко точно не става известно. Във „Военното училище на България 1878–2002 г.“, авторът пише следното: „Юнкерите от старшия клас образуват 1-ви випуск. Той е в състав 162 души.“ След десет страници следва твърдението, че всички произведени в офицерско звание на 10 май 1879 г.² са 163 души [Рухчев Н. 2002, с. 55, 65].

Тази разнопосочност в определянето на числеността на първия випуск от Софийското военно училище определя необходимостта от основа, която да се използва при сравняване на различните цифри. Несъмнено за такава основа може да послужи официалният уеб-сайт на Националния военен университет „Васил Левски“ (НВУ), където в раздел „История“, се чете: **„На 10 май 1879 г. е произведен Първият випуск в състав 165 души.“**³ Изборът на електронния сайт на НВУ като мерило за сравнение е обусловен от две причини. Първата – университетът несъмнено е правопреемник на първото българско военно училище в София и втората – в него съществува дългогодишна традиция, поддържана и днес, в научното изследване на българската военна история, в това число и тази на военното училище.

Численост на юнкерите, които получават военно си образование в Софийското военно училище през 1879 г.

През септември 1878 г., със заповед на руския императорски комисар генерал-адютант княз Дондуков-Корсаков, се създава първото българско военно училище в София. Настанено е в сградата на стара турска военна болница, разположена тогава на мястото, където е сегашния Централен военен клуб. За основа при създаването на новото училище служи „командата на волноопределящите се“⁴, сформирана през юли 1878 г. в Пловдив⁵. В училището изцяло се приема учебната система от руските военни училища. Учебният курс се разделя на два класа – първи (общ или младши) и втори (специален или старши). Времето за обучение на приетите в общия клас е две години, а на тези в специалния – една година.

² Датите в настоящото изложение са по стар стил.

³ С риск да бъде обвинен в буквоядство ще посоча, че в заповедта от 10 май 1879 г. фигурират имената на 163-ма души, т.е. на тази дата не са произведени 165 души – [ДВИА, ф. 42л, оп. 1, а.е. 2, л. 63-65 гр.]. Но в случая не това е същественото.

⁴ „Вольноопределяющиясе“ в руската армия са лица със средно или висше образование, които постъпват доброволно на служба и притежават известни привилегии – право на намален срок служба и облекчения, когато кандидатстват във военноучебно заведение. При преминаване в запаса задължително полагат изпит за получаване на офицерско звание – [Калчев К. 1992, с. 15].

⁵ Командата е военна учебна част, целта на която е да даде елементарна военна подготовка на българските младежи, които се обучават в нея и по своята същност не може да бъде определяна като военно училище. Следователно тезата, че военното училище е открито в Пловдив, през лятото на 1878 г., не е достатъчно издържана. За същността на „командата на волноопределящите се“ виж: [Никифоров Н., Иванов Н., Кутинчев В., Ковачев Ст., Абаджиев Г., Козловски К., Филипов С. 1929, стр. 12]. За тезата, че военното училище е открито в Пловдив виж: [Станчев С., Петров Т. 2014, с. 43].

За приемане в училището се явяват 416 кандидати:

- 106 човека от „командата на волноопределящите се“;
- 180 военнослужещи от българската войска;
- 130 цивилни младежи.

От всички кандидати, 130 души се явяват на изпити за специалния клас, а 286 души – за общия клас. [Никифоров Н., Иванов Н., Кутинчев В., Ковачев С., Абаджиев Г., Козловски К., Филипов С. 1929, с. 22, 37].

От кандидатствалите за приемане в специалния клас 7 не издържат изпитите. Ангел Кисимов и Илия Соколов не са приети за обучение във военното училище. Димитър Каданов и Никола Колицев (Колицов) са изпратени в Елисаветградското кавалерийско юнкерско училище. Григор (Георги) Касабов, Димитър Лилов и Григор Чопов са зачислени в общия клас на Софийското военно училище, което съответно завършват през 1880 г. Димитър Каданов завършва Елисаветградското кавалерийско юнкерско училище през 1881 г., Никола Колицев – Софийското военно училище през 1883 г., в групата на бившите възпитаници на Елисаветградското кавалерийско юнкерско училище. [ДВИА, ф. 1521, оп. 1, а.е. 3, л. 9–15; Георгиев Др. 2017а, с. 155; ДВ, бр. 69/1880 г.; ДВ, бр. 69/1881 г.; ДВ, бр. 93/1883 г.]

Не издържат изпитите, дори и за общия клас – всичко 77 човека. От успешно положилите изпити 339 кандидати, 123-ма са за специалния клас и 216 – за общия клас. Числото на обучаемите в специалния клас е преценено от управлението на училището като недостатъчно. По тази причина, от предвидените за включване в общия клас, са подбрани 39 души, получили по-високи оценки на кандидатските изпити и са зачислени в специалния клас. В резултат на това, специалния клас включва 162 души, а общия – 177.

При така формираните класове трябва да бъде решен важен битов проблем – възможностите на сградата на военното училище позволявали настаняване само на 200 обучаеми. Ръководството на училището успешно разрешава въпроса – в училището са настанени 162-ма обучаеми от специалния клас и 38 – от общия клас. В артилерийските казарми (на тяхно място днес е парк „Заимов“) са устроени 55 души от общия клас. Останалите 84, със съдействието на императорския комисар генерал-адютант княз Дондуков-Корсаков и военното министерство в Петербург, са изпратени да учат в руски военни училища. [Никифоров Н., Иванов Н., Кутинчев В., Ковачев С., Абаджиев Г., Козловски К., Филипов С. 1929, с. 38–39]

По този начин в двата класа са зачислени за началото на учебния процес 255 човека, от които 162-ма в специалния клас и 93-ма – в общия клас. В специалния клас е включен, вероятно след допълнителен изпит и Стефан Тошев⁶ – така обучаемите в класа стават 163-ма.

Междувременно в специалния клас са зачислени прапорщик Кесяков, прапорщик Николаев и зауряд-прапорщиците Христо Георгиев Попов, Рачо Петров, Стефан (Станислав) Александров и Петър Тангилов⁷.

В крайна сметка, включени да изучават военните науки в специалния клас са **169 обучаеми**.

⁶ В изпитния списък на постъпващите в училището срещу неговото име няма оценки. В същото време фигурира в изпитния списък при завършване на училището [ДВИА, ф. 1521, оп. 1, а.е. 3, л. 15; ДВИА, ф. 1521, оп. 1, а.е. 3, л. 118].

⁷ „Зауряд-прапорщиците“ са произведени за постигнати успехи по време на обучението в „командата на волноопределящите се“. Званието „зауряд-прапорщик“ показва, че притежаващите го се ползват с правата и изпълняват задълженията на субалтерн-офицери. Ограничени са правата им за повишаване в звание и съответно за израстване в службата, тъй като не притежават изискващото се за офицерските длъжности военно образование, т.е. не могат да бъдат повишени в звание „подпоручик“, без да са завършили военно училище – [Никифоров Н., Иванов Н., Кутинчев В., Ковачев С., Абаджиев Г., Козловски К., Филипов С. 1929, с. 62; ДВИА, ф.42л, оп. 1, а.е. 33, л. 25; Волков С. 1993; Подъ редакцией профессора Андреевского И.Е., Арсеньева К.К. и заслуженного профессора Петрушевского О.О. 1890–1907 г.].

Юнкерите от специалния клас организационно са включени в 4 класни отделения (взвода), които формират една рота, в състав от 163 човека. Прапорщиците и зауряд-прапорщиците не влизат в редовия състав на ротата.

Учебните занятия започват на 27 ноември 1878 г. По време на обучението, от специалния клас отпадат 4-има юнкери – Христо Мянков, Атанас Маджаров, Пеню Койчев и Тане Коев [ДВИА, ф. 1521, оп. 1, а.е. 3, л. 10, 11 гр., 12, 13 гр.; ДВИА, ф. 1521, оп. 1, а.е. 3, л. 116 гр.-119].

След Берлинския конгрес и намаления срок за окупация от руските войски на Източна Румелия, възниква необходимостта в Източнорумелийската милиция да бъдат назначени допълнително български офицери и то преди управлението да се предаде от руските власти на назначения от Високата порта управител на областта. Целта е основните командни длъжности в дружините и ротите да са заети от български и руски офицери и по този начин да се предотврати назначаването на офицери от други националности. Взето е решение юнкерите от специалния клас на Военното училище да бъдат предсрочно произведени в първо офицерско звание и част от тях да бъдат изпратени на служба в Източнорумелийската милиция.

До изпитите за завършване на курса на обучение в специалния клас са допуснати 2-мата прапорщици, 4-мата зауряд-прапорщици и 159 юнкера.

Изпитите са проведени от 10 до 28 април 1879 г. и са успешно издържани от всички допуснати **165 обучаеми**. Със заповед на императорския комисар, генерал-адютант княз Дондуков-Корсаков № 40 от 10 май 1879 г. са произведени първите български офицери от Софийското военно училище [ДВИА, ф. 42л, оп. 1, а.е. 2, л. 63–65 гр.]. Завършилите по първи разряд получават звание „подпоручик“, завършилите по втори разряд – „прапорщик“ и тези по трети разряд – „зауряд-прапорщик“⁸. Определящ при производството в звание „подпоручик“ е постигнатият успех от изпитите, а не притежаването, към времето на завършване на военното училище, на звание „прапорщик“ или „зауряд-прапорщик“ – освен зауряд-прапорщиците Христо Георгиев Попов, Рачо Петров, Стефан (Станислав) Александров и Петър Тантилов звание „подпоручик“ получават старши портупей-юнкерите Анастас Бендерев, Тодор Увалиев, Христо Петрунов, както и фелдфебел Илия Козаров – и осмината постигат успех на изпитите по първи разряд, а Бендерев и Увалиев са отличници на випуска.

В заповедта фигурират имената на 163-ма човека. Двамата прапорщици Кесяков и Николаев са издържали изпитите, но не са включени в нея. Причината е, че те постигат успех от изпитите по втори разряд [ДВИА, ф. 1521, оп. 1, а.е. 3, л. 116 гр.-119; ДВИА, ф. 42л, оп. 1, а.е. 2, л. 63-65 гр. и Никифоров Н., Иванов Н., Кутинчев В., Ковачев Ст., Абаджиев Г., Козловски К., Филипов С. 1929, с. 62] и трябва да получат звание „прапорщик“, което вече притежават – удостоени са за заслуги на бойното поле по време на войната между Русия и Османската империя през 1877–1878 г.⁹

Изложеното дотук пояснява и обосновава числеността на випуск 1879 г., посочена и в интернет-сайта на НВУ – **165 души**.

Определяне на самоличността на випускниците.

При изготвянето на различни укази, заповеди, списъци през разглеждания период, се практикува в повечето случаи да бъде посочена само фамилията на хората, включени в тези документи. Именно по тази причина, при разглеждане на числеността на първия випуск на

⁸ Юнкерите, които завършват по 3-ти разряд получават звание „зауряд-прапорщик“ и се зачисляват във войсковите части, с право да бъдат представени от непосредствените си началници за производство в офицерско звание, без да полагат допълнителен изпит, след като прослужат шест месеца. Редът за тяхното производство е различен от този, валиден за „волноопределящите се“ – [Никифоров Н., Иванов Н., Кутинчев В., Ковачев Ст., Абаджиев Г., Козловски К., Филипов С. 1929, с. 23].

⁹ По време на тази война в руската армия е било възможно производство в офицерско звание „прапорщик“ само за бойни заслуги. Но унтурофицерите, които получават по този ред офицерско звание могат да бъдат повишени в следващо, само след като завършат военно училище или положат изпит по неговата програма – [Волков С. 1993].

Софийското военно училище, е необходимо да се изясни въпроса за самоличността на випускниците.

В различни списъци и заповеди, свързани с кандидатстването, зачисляването и завършването на военното училище, фигурират минимум с двете си имена 163-ма души, което позволява сигурното определяне на тяхната личностна идентичност¹⁰.

В изпитния списък на юнкерите от първия випуск [ДВИА, ф. 1521, оп. 1, а.е. 3, л. 116 гр.-119] под №5 е записан прапорщик Кесяков, а под №6 – прапорщик Николаев.¹¹ Посочването на двамата само с фамилните им имена налага необходимостта от тяхното по-точно идентифициране.

Изключително кратка тяхна характеристика е, че офицерско звание „прапорщик“ са получили „за отличие“ по време на войната на Русия с Османската империя през 1877–1878 г. [Никифоров Н., Иванов Н., Кутинчев В., Ковачев Ст., Абаджиев Г., Козловски К., Филипов С. 1929, с. 62]

На този сбит „профил“, включително по фамилия, отговаря Александър Петров Кесяков. Той се включва към Българското опълчение при сформирването на допълнителните шест дружини (т.нар. Второ опълчение). В началото на август 1877 г. част от техния състав е определен за попълване на Първото опълчение. В тази група е и Александър Кесяков, който е зачислен в първа дружина. Представен е за получаване на офицерско звание „прапорщик“ за проявени командни качества и безупречно изпълнение на възложените му офицерски задължения при отбраната на Шипка. Участва в атаката на Шейновския укрепен лагер. В звание „прапорщик“ е произведен на 21 февруари 1878 г. [Калчев К. 1992]. След войната се числи в руската армия. На 25 август 1880 г. е уволнен от императорската армия, повишен в звание „подпоручик“ и определен на служба като субалтерн офицер в Габровската № 18 пехотна дружина [ДВ бр. 70/1880 г.]. На 30 август 1882 г. е повишен в звание „поручик“, заедно с офицери, завършили руски военни училища през 1878 и 1879 г.¹² и тези от първия випуск на Софийското военно училище. В същата заповед на княза е повишен и друг участник в Опълчението, произведен в звание „прапорщик“ за заслуги през войната – Поликарп Феодорович Чорбажи (Чорбаджи). Но за него в заповедта се поставя изрично условие – длъжен е „в непродължително време да издържи изпит, като офицер, произведен зауряд“. [ДВ, бр. 98/1882 г.] Поручик Кесяков е повишен в звание „капитан“ през март 1885 г. и утвърден на длъжността „командир на рота“ в 6-ти пехотен Търновски полк. Заедно с него, звание „капитан“ отново получават офицери, завършили военни училища през 1878–1879 г. По време на Сръбско-българската война заема длъжността „завеждащ домакинството“ в същия полк. И отново, заедно с група офицери от първия випуск, е повишен в звание „майор“ на 1 януари 1888 г., като изпълнява длъжността на Разградски окръжен воински началник. [ДВ бр. 29/1885 г.; Босев Г. 1985, с. 156; ДВ бр. 13/1888 г.]

Липсата на забележка, подобна на тази, отнасяща се за поручик Чорбаджи (който между другото все още е поручик и към декември 1886 г.), както и повишаването в различни звания на Александър Кесяков ясно показва, че той завършва военно училище през 1878 или 1879 г. От друга страна, в документите и литературата по въпроса за българите, завършили руски военни

¹⁰ Тук проблемни са тези с еднакви имена – практиката била те да бъдат номерирани подред – например Велико Кърджиев 1-ви и Велико Кърджиев 2-ри. Но тяхната самоличност може да бъде определена лесно по различни вторични признаци – родове оръжия към които се причисляват, местослужене по войскава част и гарнизон, длъжности, които заемат – например Велико Кърджиев 1-ви е артилерист, а Велико Кърджиев 2-ри – кавалерист.

¹¹ В посоченото вече издание по случай 50-годишнината от производството на първия випуск от Софийското военно училище, на стр. 62 авторите посочват имената на Кесяков и Юриев. Но в княжеските укази и заповедите по военното министерство до 1887 г. не фигурира български офицер с фамилия Юриев. Освен това по изпитния списък се провежда и самия изпит за завършване на военното училище. Считаю, че това го определя като по-точния документ.

¹² Това са Александър Фудулаки, Андрей Блъсков и Петър Арсениев Корабов (Карабаров).

училища [Ангелова Р. 2012, с. 135–162; Георгиев Др. 2017а, с. 154–155; Георгиев Д. 2017б, с. 229–230; Георгиев Д. 2015, с. 2–30; Танчев И. 2001, с. 53; ДВ, бр. 69/1881 г.; ДВ, бр. 76/1880 г.; ДВ, бр. 81/1880 г.; ДВ бр. 75/1881 г.; ДВ бр. 73/1881 г.; ДВ бр. 106/1883 г.; ДВ, бр. 114/1882 г.; ДВ бр. 102/1883 г.; ДВ бр. 99/1883 г.; ДВ бр. 104/1883 г.] никъде не фигурира името на Кесяков¹³. При тези обстоятелства е обоснован изводът, че Александър Петров Кесяков завършва Софийското военно училище в състава на първия випуск през 1879 г.

На „профила“ на другия прапорщик, също и по фамилия, отговарят двама български офицери – Рачо Николаев Николаев и Георги Василев Николаев.

След като получава първоначално си образование, Рачо Николаев постъпва в Одеското юнкерско пехотно училище. През 1877 г. напуска училището и се записва в Българското опълчение. На 12 февруари 1878 г., е произведен в звание „прапорщик“ за бойни заслуги. До септември 1885 г. служи в Източнорумелийската милиция. [Георгиев Д. 2015, с. 22] По време на Съединението, капитан Николаев е начело на 1-ва Пловдивска дружина, поради отсъствие на нейния командир майор Якобсон. През Сръбско-българската война командва дружината като титуляр. След войната служи в 11-и пехотен Сливенски полк. В началото на март 1886 г. капитан Рачо Николаев е назначен за Свищовски окръжен воински началник. В първата половина на септември същата година е изпратен временно за командир на 3-ти пехотен Бдински полк. На 1 април 1887 г., вече утвърден на тази длъжност, той е повишен в звание „майор“. [Николаев Д. 2015; ДВ, бр. 113/1885 г.; ДВ, бр. 25/1886 г.; ДВ, бр. 90/1886 г.; ДВ, бр. 38/1887 г.]

В литературата по въпроса за българите, завършили Одеското юнкерско училище е изнесена информация за юнкери, които прекъсват обучението си, вземат участие във войната от 1877–1878 г. и се завръщат след нейния край да завършат военното си образование в училището¹⁴. Прапорщик Рачо Николаев не фигурира сред тях [Ангелова Р. 2012, с. 147; Георгиев Д. 2017 б, с. 230; Георгиев Д. 2015, с. 15, 17]. В същото време неговото кадрово развитие до командир на полк ясно показва, че той притежава необходимото за това образование, т.е. завършил е военно училище. Неговата служба преминава в напълно сходна последователност с тази на офицерите от първия випуск на Софийското военно училище – към септември 1885 г. той е със звание „капитан“, с каквото са и те, за окръжен воински началник е назначен с група офицери от първия випуск, повишен е в звание „майор“ със заповед, в която са включени и голяма част от тези офицери.

Георги Василев Николаев също е участник в Българското опълчение, произведен е в офицерско звание „прапорщик“ за проявена храброст и след войната служи в Източнорумелийската милиция. По време на Сръбско-българската война притежава звание „капитан“ и е командир на 4-та Пловдивска дружина. Със заповед на княза от 1 април 1886 г. капитан Николаев е назначен за командир на портовата рота в Морската част. До този момент неговата служба преминава по същия ред, по който преминава и тази на част от офицерите от първия випуск на Софийското военно училище. [Калчев К. 1992, стр. 48; ДВ, бр. 113/1885 г.; ДВ, бр. 32/1886 г.]

По време на мобилизацията на войската след Съединението, за да се попълни съществения недостиг, са мобилизирани офицери от запаса и непостоянните кадри на Източнорумелийската милиция (голяма част от тях не са завършили военно училище). Офицерско звание е присвоено на фелдфебели и унтерофицери с подходящо образование, включително и на юнкерите от военното училище, преминали обучение само в общия клас и изпратени на фронта. По време на войната, с офицерско звание са удостоени фелдфебели и унтерофицери за проявена храброст, съобразителност и знание на службата. С цел да се даде възможност на тези „зауряд“ офицери да придобият необходимите военни знания и да останат на служба, през 1886 г. военното министерство организира във военното училище офицерски курс с продължителност от 6 месеца до 1 година, в зависимост от подготовката на зачислените в него. [ДВ, бр. 34/1886 г.]

¹³ Разбира се с изключение на полковник Константин Кесяков – офицер със съвсем различна кариера и съдба.

¹⁴ Такива са Атанас Маринов Узунов, Борис Сарафов, Андрей Блъсков.

Капитан Георги Николаев е зачислен в курса в края на септември 1886 г. и към декември 1887 г. е положил успешно изпит за неговото завършване. Едва след това му е присвоено звание „майор“. [ДВ, бр. 94/1886 г.; ДВ, бр. 8/1888 г.; ДВ, бр. 13/1888 г.]

Обстоятелствата, посочени за Георги Николаев ясно показват, че към 1886 г. той не притежава необходимото военно образование, придобивано единствено във военно училище. В същото време, основната част от офицерите от първия випуск, заемат длъжности във военното министерство, в бригадите като началник-щабове, командири на полкове и командири на дружини.

Всичко изложено дотук за двамата офицери с фамилия Николаев обосновава извода, че прапорщик Николаев от изпитния списък на юнкерите от първия випуск е именно Рачо Николаев Николаев.

Причислени към първия випуск.

През разглеждания период, в офицерско звание могат да бъдат произведени унтерофицери от войсковите части, без да преминават курса на обучение във военното училище. Необходимо условие за това е успешното полагане на изпит по програмата на училището, като задължително техните преки и непосредствени началници трябва да засвидетелстват, че притежават необходимите морални достойнства. [Военно–историческа комисия. 1925, с. 92–93] По този ред получават звание „прапорщик“ и са включени към първия випуск на Софийското военно училище двама унтерофицери – Пантелей Ценов Ценов и Константин (Коста) Атанасов Ванков [Никифоров Н., Иванов Н., Кутинчев В., Ковачев Ст., Абаджиев Г., Козловски К., Филипов С. 1929, с. 69].

Вероятно именно Ценов и Ванков не са добавени към 165-те випускника, посочени в веб-сайта на НВУ. Изключвам това да е в резултат на непознаване на литературата и документите, касаещи приемането, обучението и производството на офицерите от випуск 1879 г. Остава вероятността, причината за изключването на двамата от състава на първия випуск, да е обстоятелството, че Ценов и Ванков само полагат изпит по програмата на военното училище, т.е. те са от войсковите части и не изучават военните науки в аудитории на училището.

Но Пантелей Ценов и Константин Ванков са произведени в първо офицерско звание съгласно съществуващите тогава правила, причислени са към първия випуск и са признати за част от него, както от висшестоящите им, така и от останалите офицери, произведени на 10 май 1879 г. [ДВИА, инв. № 10941. 1929 г., с. 100б и 100в]. През 1882 г. са повишени в звание „поручик“ и през 1885 г. – в звание „капитан“. И в двата случая – заедно с офицерите от първия випуск. През 1886 г. двамата капитани са командири на батареи – Ценов във 2-ри артилерийски полк, Ванков – в 3-ти артилерийски полк. В началото на 1888 г. Пантелей Ценов е командир на 2-ри артилерийски полк и повишен в звание „майор“ с офицери от първия випуск. [ДВ, бр. 98/1882 г.; ДВ бр. 90/1885 г.; ДВ, бр.27/1886 г.; ДВ, бр. 13/1888 г.; ДВ, бр.21/1888 г.] От всичко това е видно – до 1888 г. службата им преминава по ред, напълно сходен с този на офицерите от първия випуск – повишавани са в звание заедно с тях, а Ценов е командир на полк, когато полковете в българската армия се командват именно от офицери от випуск 1879 г. При повишаването им в звание и назначаването им на различни длъжности по никакъв повод не възникват съмнения за притежаваното от тях военно образование. Освен това Пантелей Ценов преминава през цялата „стълбица“ от длъжности от войник-артилерист (канонир) до генерал-лейтенант и има несъмнени заслуги в изграждането и развитието на българската артилерия като род оръжие, изиграло огромна роля във войните 1912–1918 г.

Не трябва да бъде подминаван и факта, че в съвременни военноисторически изследвания той се посочва като офицер, завършил военното училище с първия випуск през 1879 г. [Йотов П., Добрев А., Миленов Б., Руменин Р., Недев С., Добринов Д. 1995; Йотов П., Добрев А., Миленов Б., Руменин Р., Недев С., Илиев И. 1997].

В същото време 9 души от първия випуск напускат армията до 1881 г. – като подпоручици¹⁵. Възникват въпросите – възможно ли е сравнение между тяхната служба и усилията, заслугите и приноса на Пантелей Ценов и Константин Ванков за изграждане на българската армия? И право ли е да бъдат отделени двамата в някаква друга категория, различна от тази на офицерите от първия випуск на Софийското военно училище? Отговорите на тези реторични въпроси недвусмислено показват – Пантелей Ценов и Константин Ванков са неделима част от състава на първия випуск на Софийското военно училище.

Всичко изложено дотук ясно определя числеността на първия випуск на Софийското военно училище – **167 офицери**¹⁶, от които:

- 163-ма души, произведени на 10 май 1879 г.;
- 2-ма души, издържали изпита за завършване на училището, заедно с останалите 163-ма – прапорщик Александър Петров Кесяков и прапорщик Рачо Николаев Николаев;
- 2-ма души, издържали изпит по програмата на военното училище и причислени към випуск 1879 г. – прапорщик Пантелей Ценов Ценов и прапорщик Константин Атанасов Ванков.

* * *

Офицерите от първия випуск на военното училище в София изграждат основите на армията на Княжество България. При това напълно възприемат и непосредствено прилагат в тази си дейност воинските добродетели на опълченците, знанията, способностите и етичния кодекс на учителите си – руски офицери. С висок патриотизъм и себепристрастие, с предприемчивост и инициативност, дръзки и самоуверени (понякога до безразсъдство), достойно водят подчинените си офицери, унтерофицери и войници към победата в Сръбско-българската война.

Огромна е заслугата им за изграждането на боеспособната българска армия, прославил се в Балканската война 1912–1913. Именно тази война е и апогеят в професионалното развитие и реализация на офицерите от първия випуск – бойните действия започват на 5 октомври 1912 г. и към този ден военен министър е генерал-лейтенант Никифор Никифоров, помощник главнокомандващ на Действащата армия – генерал-лейтенант Михаил Савов. Първа, втора, трета армия и Македоно-одринското опълчение се командват съответно от генерал-лейтенантите Васил Кутинчев, Никола Иванов, Радко Димитриев и Никола Генев. Сформираната през войната четвърта армия – от генерал-майор Стилиян Ковачев. Генерал-майорите Стефан Тошев, Павел Христов, Георги Тодоров, Димитър Кирков и Вълко Велчев командват пехотни дивизии. Командири на бригади са генерал-майорите Иван Тодоров Попов и Вақлин Церковски, както и полковниците Петър Салабашев, Никола Желявски, Георги Абаджиев, Христо Паков и Георги Марчин. Офицери от първия випуск са началникът на артилерията в Действащата армия генерал-майор Панайот Ценов Ценов, началникът на Главно тилово управление генерал-майор Вичо Дионисиев Диков. А генерал-майор Георги Василев Агура е началник на Военносъдебната част и главен военен прокурор. [Йотов П., Добрев А., Миленов Б., Руменин Р., Недев С., Илиев И. 1997].

ПРИЛОЖЕНИЕ № 1

В интернет пространството и в литературата (напр. на уеб адрес <https://edinzavet.wordpress.com/2009/06/10/vnvu-1vip1879/>, в книгата на Никола Рухчев „Военното училище на България 1878–2002 г.“) са публикувани списъци на офицерите от първия випуск. За съжаление

¹⁵ Това са Никола Константинов, Ангел Бръчков, Константин Сапунов, Димо Керчев (Кьорчев), Тодор Коларов, Христо Чавов, Георги Докторски, Никола Славчев и Георги Миркович [ДВИА, инв. № 2088. 1904 г., с. 3–5; ДВ, бр. 29/1880 г.; ДВ, бр. 43/1880 г.; ДВ, бр. 88/1880 г.; ДВ, бр. 91/1880 г.; ДВ, бр. 27/1881 г.; ДВ, бр. 75/1881 г.; ДВ, бр. 6/1881 г.; Списък на генералите, шаб и обер-офицерите от Българската войска с тяхното старшинство. 1882 г., с. 71–72].

¹⁶ Виж приложение № 1.

ние, информацията в тях е непълна и в известна степен – неточна. По тази причина прилагам списък на офицерите от първия випуск. В него посочвам, доколкото съм установил, трите имена на випускниците, както и вариантите, под които имената им фигурират в различни документи. Изготвянето на списъка не цели представянето на информация за родно място и географски произход, данни от живота, кариерата и дейността на офицерите (например участието им в политическите борби 1886–1887 г. или замесването на някои от тях във финансови злоупотреби и корупционни афери). Намерението ми е обобщаване на максимално точна информация единствено за имената на офицерите. Така изготвен, списъкът на офицерите от първия випуск, попълва допуснатите пропуски и коригира неточностите в публикуваните вече такива.

СПИСЪК НА ОФИЦЕРИТЕ ОТ ПЪРВИЯ ВИПУСК НА СОФИЙСКОТО ВОЕННО УЧИЛИЩЕ – 1879 г.

1. Христо Георгиев Попов
2. Рачо Петров Петров
3. Стефан (Станислав) Александров Александров
4. Петър Марков Тантилов
5. Анастас Тодоров Бендерев
6. Тодор Стефанов Увалиев
7. Христо Николов Петрунов
8. Илия Тодоров Козаров
9. Кръстю (Христо) Маринов Маринов
10. Христофор Георгиев Хесапчиев
11. Бончо Калинов Балабанов
12. Никола Костадинов Константинов
13. Никола Петров Петров – Балканеца
14. Марин Янакиев Маринов
15. Никола Димитров Антикаров
16. Стефан Петров Белов
17. Никола Димов Бочев
18. Марко Тодоров Лалчев
19. Кръстю (Христо) Кръстев Бахчеванов
20. Димитър Иванов 3-ти
21. Никифор Петров Никифоров
22. Иван Иванов Белинов
23. Георги Иванов Зеленогорев
24. Стилян Георгиев Ковачев
25. Стефан Тошев Тошев
26. Жейно Кир. Жейнов
27. Стефан Лазаров Ильев (Ильов)
28. Кирил Петков Ботев
29. Никола Иванов Фурнаджиев
30. Матей Андреев Андреев
31. Георги Василев Агура
32. Георги Николаев Янков
33. Никола Марков Рясков
34. Ганю Атанасов Атанасов
35. Харалампи (Харалан) Панайотов Панайотов
36. Георги Василев Мечконев

37. Георги Стефанов Тодоров
38. Стефан Георгиев Паприков
39. Никола Иванов Иванов
40. Васил Константинов Черепов
41. Стефан Николов Златарски
42. Петър Боянов
43. Андрей Ангелов Гергинов
44. Васил Иванов Кутинчев
45. Вичо Дионисиев Диков
46. Христо Панайотов Белов
47. Радко Димитров Димитриев
48. Михаил Попов Савов
49. Недко Христов Лудогоров
50. Никола Петров 1-ви
51. Асен Тянков
52. Петър Стоянов
53. Велико Тодоров Кърджиев
54. Георги Аврамов Силяновски
55. Павел Петров Христов
56. Дончо Бошулков (Бошилков)
57. Георги Киров Абаджиев
58. Никола Колчев (Генев) Генев
59. Наум Георгиев Никушев
60. Христо Лазаров Лазаров
61. Атанас Пенев Мандаджиев
62. Васил Гандев Галунски
63. Димитър Константинов Витанов
64. Добри Иванов Иванов
65. Димитър Марков Марков (Яблански)
66. Георги Николов Марчин
67. Димитър Иванов 2-ри
68. Кънчо Георгиев Кънчев
69. Ангел Стоянов Бръчков
70. Върбан Николов Винаров
71. Иван Стефанов Цончев
72. Жеко Велчев Велчев
73. Владимир Иванов Иванов
74. Велико Василев Кърджиев
75. Димитър Иванов Клатнов
76. Симеон Иванов Караиванов
77. Тодор Константинов Мицев
78. Иван Тодоров Попов
79. Стоян Филипов Филипов
80. Христофор (Христофор) Панайотов Гюлмезов
81. Васил (Вичо) Йорданов Савов
82. Георги Кънчев Люцканов
83. Владимир Николов Николов
84. Илия Панайотов Димитриев
85. Дечко Христов Караджов
86. Вълко Стамов Велчев
87. Христо Неद्याлков

89. Стоян Колев Ботушаров
90. Еню Разпопов (Денчев) Денчев
91. Димитър Петров Недялкович
92. Христо Кръстев Кръстев
93. Михаил Иванов Вълков
94. Цанко Николов Кавалов
95. Стоян Тодоров Тодоров
96. Ненчо Стефанов Цачев
97. Иван Велев (Иванов) Велев
98. Константин Георгиев Радев
99. Димитър Стефанов Вълнаров
100. Петър Стойков Салабашев
101. Атанас Данев Данев
102. Лука Димитров Иванов
103. Георги Василев Дерманчев
104. Димитър Иванов Бояров
105. Вълчо Илиев Стефов
106. Георги Димитров Стоянов
107. Кирил Добрев
108. Ангел Иванов Панев
109. Васил Иванов Данаджиев
110. Васил Захариев Айрянов
111. Панайот Ангелов Ангелов
112. Васил Петров (Дялов) Дялов
113. Ваклин Налков Церковски
114. Иван Атанасов Златев
115. Христо Михайлов Михайлов
116. Константин Петров Сапунов
117. Ганчо Георгиев Георгиев
118. Спас Петров Петров
119. Атанас (Тане) Петков Зидаров
120. Добри Петров Бояджиев
121. Кузма Станчев Шеваров (Шиваров)
122. Христо Гюмюшев
123. Димитър Кирков Кирков
124. Георги Иванов Попов
125. Георги Илиев Петков
126. Никола Ненов Ненов
127. Панайот Янков Пеев
128. Георги Петров Сапунов
129. Ангел Иванов Енчев
130. Марин Драганов Енчевич
131. Васил Тодоров Вълков
132. Христо Мянков (Станчев) Златоустов
133. Тодор Стоев Стоев
134. Иван Григоров Попов
135. Димитър Панайотов Минков
136. Петър Атанасов Зографски
137. Йосиф Ангелов Ангелов
138. Димитър Георгиев Обрешков
139. Павел Спиридонов Панов

140. Никола Петров Желявски
141. Христо (Христофор) Константинов Паков
142. Димо Керчев (Кърчев)
143. Иван Тодоров Велков
144. Александър Евстатиев
145. Иван Петров Пенев
146. Спас Георгиев Георгиев
147. Иван Токлуджанов
148. Димитър Христов Фиков
149. Цветан Атанасов Атанасов
150. Андрей Атанасов Букурещлиев
151. Тодор Коларов
152. Сава Марков Черковски
153. Христо Станев (Стоянов, Стефанов) Арнаудов
154. Иван Стойнов Добрев
155. Христо Тодоров Чавов
156. Рачо Николаев Николаев
157. Александър Петров Кесяков
158. Пантелей Ценов Ценов
159. Константин Атанасов Ванков
160. Кирил Иванов Козловски
161. Иван Бакърджиев
162. Сотир Новачков
163. Георги Докторски
164. Никола Славчев Славчев
165. Иван Николаев Нанов
166. Христофор (Христо) Христофоров Чехларев (Чехларов)
167. Георги Миркович

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Архивни извори и документи / Archives and documents

ДВИА, ф. 42л, оп. 1, а.е. 2, л. 63–65 гр. – Държавен военноисторически архив. Фонд 42л Българска земска войска. Оп. 1, а.е. 2, л. 63–65 гр. – Приказ № 40 по Военното управление на България за производство в първи офицерски чин на завършилите Първи випуск на Софийското военно училище и разпределението им по частите на армията. София, 10 май 1879 г. [Darzhaven voennoistoricheski arhiv. Fond 42l Balgarska zemska voyska. Op. 1, a.e. 2, l. 63–65 gr. – Prikaz № 40 po Voennoto upravlenie na Bulgaria za proizvodstvo v parvi ofitsterski chin na zavarshilite Parvi vipusk na Sofiyskoto voenno uchilishte i razpredelenieto im po chastite na armiyata. Sofia, 10 mai 1879 g.]. (In Bulgarian)

ДВИА, ф. 1521, оп. 1, а.е. 3, л. 9–15 – Държавен военноисторически архив. Фонд 1521 Военно училище. Оп. 1, а.е. 3, л. 9–15 – Общ изпитен списък на постъпващите в Старшия клас на Софийското военно училище. София, 30 ноември 1878 г. [Darzhaven voennoistoricheski arhiv. Fond 1521 Voенно uchilishte. Op. 1, a.e. 3l, l. 9-15 – Obsht izpiten spisak na postapvashtite v Starshia klas na Sofiyskoto voenno uchilishte. Sofia, 30 noemvri 1878 g.]. (In Bulgarian)

ДВИА, ф. 1521, оп. 1, а.е. 3, л. 116 гр.-119 – Държавен военноисторически архив. Фонд 1521 Военно училище. Оп. 1, а.е. 3, л. 116 гр.-119 – Общ изпитен списък на юнкерите от Първи випуск на Старшия клас на Софийското военно училище, София, 7 май 1879 г. [Darzhaven voennoistoricheski arhiv. Fond 1521 Voенно uchilishte. Op. 1, a.e. 3l, l. 116 gr.-119 – Obsht izpiten spisak na yunkerite ot Parvi vipusk na Starshia klas na Sofiyskoto voenno uchilishte. Sofia, 7 mai 1879 g.]. (In Bulgarian)

ДВИА, ф. 42л, оп. 1, а.е. 33, л. 25 – Държавен военноисторически архив. Фонд 42л Българска земска войска. Оп. 1, а.е. 33, л. 25 – Приказ № 13 по Военното управление на Българска Земска

войска за производство на първите български офицери. Филипопол, 30 август 1878 г. [Darzhaven voennoistoricheski arhiv. Fond 421 Balgarska zemskaya voyska. Op. 1, a.e. 33, l. 25 – Prikaz № 13 po Voennoto upravlenie na Balgarska zemskaya voyska za proizvodstvo na parvite balgarski ofitseri. Filipopol, 30 avgust 1878 g.] (In Bulgarian)

ДВИА, инв. № 10941. 1929 г. – Държавен военноисторически архив. Инв. № 10941 – Първият випуск към деня на празнуването на 50-годишнината от производството си и данни за випускниците, сп. „Военна библиотека“, бр. 57, 1929. [Darzhaven voennoistoricheski arhiv. Inv. № 10941 – Parviyat vipusk kam denya na praznuvaneto na 50-godishninata ot proizvodstvoto si i dannii za vipusknitsite, sp. „Voenna biblioteka“, br. 57, 1929.] (In Bulgarian)

ДВИА, инв. № 2088. 1904 г. – Държавен военноисторически архив. Инв. № 2088 – сп. „Военни известия“, бр. 45/8.05.1904 г. [Darzhaven voennoistoricheski arhiv. Inv. № 2088 – sp. „Voenni izvestia“, br. 45/8.05.1904.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 29/1880 г. – Държавен вестник, бр. 29/1.03.1880 г. – указ на княза № 21/13.02.1880 г. [Darzhaven vestnik, br. 29/1.03.1880 g. – ukaz na knyaza № 21/13.02.1880 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 43/1880 г. – Държавен вестник, бр. 43/14.05.1880 г. – заповед на княза № 69/1.05.1880 г. [Darzhaven vestnik, br. 43/14.05.1880 g. – zapoved na knyaza № 69/1.05.1880 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 69/1880 г. – Държавен вестник, бр. 69/6.09.1880 г. – заповед на княза № 96/30.08.1880 г. [Darzhaven vestnik, br. 69/6.09.1880 g. – zapoved na knyaza № 96/30.08.1880 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 70/1880 г. – Държавен вестник, бр. 70/10.09.1880 г. – заповед на военния министър № 92/25.08.1880 г. [Darzhaven vestnik, br. 70/10.09.1880 g. – zapoved na voenniya ministar № 92/25.08.1880 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 76/1880 г. – Държавен вестник, бр. 76/1.10.1880 г. – заповед на военния министър № 110/17.09.1880 г. [Darzhaven vestnik, br. 76/1.10.1880 g. – zapoved na voenniya ministar № 110/17.09.1880 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 81/1880 г. – Държавен вестник, бр. 81/25.10.1880 г. – заповед на княза № 115/8.10.1880 г. [Darzhaven vestnik, br. 81/25.10.1880 g. – zapoved na knyaza № 115/8.10.1880 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 88/1880 г. – Държавен вестник, бр. 88/6.12.1880 г. – заповед на княза № 127/25.11.1880 г. [Darzhaven vestnik, br. 88/6.12.1880 g. – zapoved na knyaza № 127/25.11.1880 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 91/1880 г. – Държавен вестник, бр. 91/13.12.1880 г. – заповед на княза № 132/2.12.1880 г. [Darzhaven vestnik, br. 91/13.12.1880 g. – zapoved na knyaza № 132/2.12.1880 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 6/1881 г. – Държавен вестник, бр. 6/7.02.1881 г. – заповед на военния министър № 5/20.01.1881 г. [Darzhaven vestnik, br. 6/7.02.1881 g. – zapoved na voenniya ministar № 5/20.01.1881 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 27/1881 г. – Държавен вестник, бр. 27/2.05.1881 г. – заповед на княза № 15/17.04.1881 г. [Darzhaven vestnik, br. 27/2.05.1881 g. – zapoved na knyaza № 15/17.04.1881 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 69/1881 г. – Държавен вестник, бр. 69/23.09.1881 г. – заповед на княза № 55/8.09.1881 г. [Darzhaven vestnik, br. 69/23.09.1881 g. – zapoved na knyaza № 55/8.09.1881 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 73/1881 г. – Държавен вестник, бр. 73/7.10.1881 г. – заповед на княза № 61/30.09.1881 г. [Darzhaven vestnik, br. 73/7.10.1881 g. – zapoved na knyaza № 61/30.09.1881 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 75/1881 г. – Държавен вестник, бр. 75/14.10.1881 г. – заповед на княза № 62/6.10.1881 г. [Darzhaven vestnik, br. 75/14.10.1881 g. – zapoved na knyaza № 62/6.10.1881 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 98/1882 г. – Държавен вестник, бр. 98/1.09.1882 г. – заповед на княза № 98/30.08.1882 г. [Darzhaven vestnik, br. 98/1.09.1882 g. – zapoved na knyaza № 98/30.08.1882 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 114/1882 г. – Държавен вестник, бр. 114/5.10.1882 г. – заповед на княза № 111/20.09.1882 г. [Darzhaven vestnik, br. 114/5.10.1882 g. – zapoved na knyaza № 111/20.09.1882 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 93/1883 г. – Държавен вестник, бр. 93/1.09.1883 г. – заповед на княза № 155/30.08.1883 г. [Darzhaven vestnik, br. 93/1.09.1883 g. – zapoved na knyaza № 155/30.08.1883 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 99/1883 г. – Държавен вестник, бр. 99/17.09.1883 г. – заповед на княза № 159/30.08.1883 г. [Darzhaven vestnik, br. 99/17.09.1883 g. – zapoved na knyaza № 159/30.08.1883 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 102/1883 г. – Държавен вестник, бр. 102/24.09.1883 г. – заповед на княза № 171/12.09.1883 г. [Darzhaven vestnik, br. 102/24.09.1883 g. – zapoved na knyaza № 171/12.09.1883 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 104/1883 г. – Държавен вестник, бр. 104/29.09.1883 г. – заповед на княза № 175/19.09.1883 г. [Darzhaven vestnik, br. 104/29.09.1883 g. – zapoved na knyaza № 175/19.09.1883 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 106/1883 г. – Държавен вестник, бр. 106/4.10.1883 г. – заповед на княза № 184/27.09.1883 г. [Darzhaven vestnik, br. 106/4.10.1883 g. – zapoved na knyaza № 184/27.09.1883 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 29/1885 г. – Държавен вестник, бр. 29/28.03.1885 г. – заповед на княза №17/24.03.1885 г. [Darzhaven vestnik, br. 29/28.03.1885 g. – zapoved na knyaza № 17/24.03.1885 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 90/1885 г. – Държавен вестник, бр. 90/3.09.1885 г. – заповед на княза № 42/30.08.1885 г. [Darzhaven vestnik, br. 90/3.09.1885 g. – zapoved na knyaza № 42/30.08.1885 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 113/1885 г. – Държавен вестник, бр. 113/7.12.1885 г. – заповед на княза № 4/9.09.1885 г. [Darzhaven vestnik, br. 113/7.12.1885 g. – zapoved na knyaza № 4/9.09.1885 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 25/1886 г. – Държавен вестник, бр. 25/20.03.1886 г. – заповед на военния министър № 14/11.03.1886 г. [Darzhaven vestnik, br. 25/20.03.1886 g. – zapoved na voenniya ministar № 14/11.03.1886 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 27/1886 г. – Държавен вестник, бр.27/27.03.1886 г. – заповед на княза № 16/18.03.1886 г. [Darzhaven vestnik, br. 27/27.03.1886 g. – zapoved na knyaza № 16/18.03.1886 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 32/1886 г. – Държавен вестник, бр. 32/8.04.1886 г. – заповед на княза № 18/1.04.1886 г. [Darzhaven vestnik, br. 32/8.04.1886 g. – zapoved na knyaza № 18/1.04.1886 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 34/1886 г. – Държавен вестник, бр. 34/19.04.1886 г. – доклад от военния министър до княза № 249/12.04.1886 г. и Положение за офицерите, произведени зауряд и в непостоянните кадри. [Darzhaven vestnik, br. 34/19.04.1886 g. – doklad ot voenniya ministar do knyaza № 249/12.04.1886 g. i Polozhenie za ofitserite, proizvedeni zaurjad i v nepostoyannite kadri.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 90/1886 г. – Държавен вестник, бр. 90/23.09.1886 г. – заповед на регентите № 63/13.09.1886 г. [Darzhaven vestnik, br. 90/23.09.1886 g. – zapoved na regentite № 63/13.09.1886 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 94/1886 г. – Държавен вестник, бр. 94/2.10.1886 г. – заповед на военния министър № 290/29.09.1886 г. [Darzhaven vestnik, br. 94/2.10.1886 g. – zapoved na voenniya ministar № 290/29.09.1886 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 38/1887 г. – Държавен вестник, бр. 38/09.04.1887 г. – заповед на регентите № 23/01.04.1887 г. [Darzhaven vestnik, br. 38/9.04.1887 g. – zapoved na regentite № 23/1.04.1887 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 13/1888 г. – Държавен вестник, бр. 13/4.02.1888 г. – заповед на княза №2/1.01.1888 г. [Darzhaven vestnik, br. 13/4.02.1888 g. – zapoved na knyaza № 2/1.01.1888 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 21/1888 г. – Държавен вестник, бр. 21/25.02.1888 г. – заповед на военния министър № 34/19.02.1888 г. [Darzhaven vestnik, br. 21/25.02.1888 g. – zapoved na voenniya ministar № 34/19.02.1888 g.] (In Bulgarian)

ДВ, бр. 8/1888 г. – Държавен вестник, бр. 8/21.01.1888 г. – заповед на военния министър №536/30.12.1887 г. [Darzhaven vestnik, br. 8/21.01.1888 g. – zapoved na voenniya ministar № 536/30.12.1887 g.] (In Bulgarian)

Публикации/Publications

Ангелова Р. 2012 – Росица Ангелова. Български възпитаници на Одеското пехотно юнкерско училище (1865–1918) – професионална реализация и политическа съдба – Историкии. Т. 5. Велико Търново: Фабер, 2012, 135–167. [Rositsa Angelova. Balgarski vazpitanitsi na Odeskoto pehotno yunkersko uchilishte (1865–1918) – profesionalna realizatsia i politicheska sadba – Istorikii. T. 5. Veliko Tarnovo: Faber, 2012, 135–167.] (In Bulgarian)

Босев Г. 1985 – Георги Босев. Търновският полк. – В: Сръбско–българската война 1885 г. Сборник спомени. Съст. Е. Недевска, Ст. Шанов, София, 1985, 144–158. [Georgi Bosev. Tarnovskiyat polk. – V: Srabsko–balgarskata voyna 1885 g. Sbornik spomeni. Sast. E. Nedevska, St. Shanov. Sofia, 1985, 144–158.] (In Bulgarian)

Военно–историческа комисия. 1925 – История на Сръбско–българската война 1885 г., издание на Щаба на армията – Военно–историческа комисия, София, 1925. [Istoria na Srabsko–balgarskata voyna 1885 g., idanie na Shtaba na armiyata – Voенno–istoricheska komisia, Sofia, 1925.] (In Bulgarian)

Георгиев Д. 2015 – Драгомир Георгиев. Български офицери, възпитаници на Одеското юнкерско пехотно училище – участници в Българското Опълчение по време на Руско–турската освободителна война (1877–1878 г.). – В: Мартенски студентски четения. Т. 1 (част 2). Велико Търново: Университетско издателство, 2015, 9–30. [Dragomir Georgiev. Balgarski ofitseri, vazpitanitsi na Odeskoto pehotno yunkersko uchilishte – uchastnitsi v Balgarskoto Opalchenie po vreme na Rusko–turskata osvoboditelna voyna (1877–1878 g.). – V: Martenski studentski cheteniya. T. 1. (chast 2). Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo, 2015, 9–30.] (In Bulgarian)

Георгиев Д. 2017 а – Драгомир Георгиев. Българи, учили в Елисаветградското кавалерийско юнкерско училище в периода 1879–1881 г. – В: България, българите и Европа – мит, история, съвремие. Велико Търново: Университетско издателство, 2017, Т. 10. 152–165. [Dragomir Georgiev. Balgari, uchili v Elisavetgradskoto kavaleriysko yunkersko uchilishte v perioda 1879–1881 g. – V: Bulgaria, balgarite i Evropa – mit, istoria, savremie. Veliko Tarnovov: Universitetsko izdatelstvo, 2017, T. 10. 152–165.] (In Bulgarian)

Георгиев Д. 2017 б – Драгомир Георгиев. Български офицери, учили в Одеското пехотно юнкерско училище в периода 1879–1885 г. – В: Мартенски студентски четения. Велико Търново: Университетско издателство, 2017, 227–242. [Dragomir Georgiev. Balgarski ofitseri, uchili v Odeskoto pehotno yunkersko uchilishte v perioda 1879–1885 g. – V: Martenski studentski chetenia. Veliko Tarnovo: Universitetsko izdatelstvo, 2017, 227–241.] (In Bulgarian)

Глиноецкий, Н. 1882 – Николай Глиноецкий. Исторический очерк Николаевской академии генерального штаба, Особое приложение „Список ученых и литературных трудов профессоров Академии и офицеров, получивших в ней высшие военное образование“, СПб, 1882. [Nikolay Glinoetskiy. Istoricheskiy ocherk Nikolaevskoy akademii generalnovo shtaba, Osoboe prilozhenie „Spisok uchenyih i literaturnyih trudov professorov Akademii i ofitserov, poluchivshih v ney vyishie voennoe obrazovanie“, SPb, 1882.] (In Bulgarian)

Калчев К. 1992 – Калчо Калчев. Бесарабски българи – участници в Опълчението през Руско-турската освободителна война (1877–1878 г.). – В: Трудове на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Исторически факултет, Т. XXX, кн. 3, Велико Търново, 1992, 7–76. [Kalcho Kalchev. Besarabski balgari – uchastnitsi v Opalchenieto prez Rusko-turskata osvoboditelna voyna (1877–1878 g.). – V: Trudove na VTU „Sv. sv. Kiril i Metodii“, Istoricheski fakultet, T. XXX, kn. 3, Veliko Tarnovo, 1992, 7–76.] (In Bulgarian)

Никифоров Н., Иванов Н., Кутинчев В., Ковачев С., Абаджиев Г., Козловски К., Филипов С. 1929 – Никифор Никифоров, Никола Иванов, Васил Кутинчев, Стилян Ковачев, Георги Абаджиев, Кирил Козловски и Стоян Филипов. Първи випусък на Софийското военно училище. По случай 50-годишнината от производството му (1879–1929), София: Печатница на Армейския военно-издателски фондъ, 1929. Nikifor Nikiforov, Nikola Ivanov, Vasil Kutinchev, Stilyan Kovachev, Georgi Abadzhiev, Kiril Kozlovski i Stoyan Filipov. Parvi vipusk na Sofiyskoto voenno uchilishte. Po sluchay 50-godishninata mu (1879–1929), Sofia: Pechatnitsa na Armeyskia voenno-izdatelski fond, 1929.] (In Bulgarian)

Овсяный, Н. 1900 – Николай Овсяный. Болгария и болгары. Санкт Петербургъ: изд. Военная типография, 1900. [Nikolay Ovsyanuyi. Bolgaria i bolgaryi. Sankt Peterburg: Voennaya tipografia, 1900.] (In Russian)

Овсяный Н. 1906 – Николай Овсяный. Русское управление въ Болгаріи въ 1877–78–79 гг. Т. II. Санкт Петербургъ, 1906. [Nikolay Ovsyanuyi. Russkoe upravlenie v Bolgariy v 1877–78–79 gg. T. II. Sankt Peterburg, 1906.] (In Russian)

Плеве, П. 1881 – Павел Плеве. Военно-статистический обзор Княжества Болгарского и стратегическое его значеніе в случае войны Россіи с Турціею и с Австріей, Санкт Петербургъ, 1881. [Pavel Pleve. Voенno-statisticheski obzor Knyazhestva Bolgarskovo i strategicheskoe ego znachenie v sluchae voinyi Rossiy s Turtsieyu i s Avstriey. Sankt Peterburg, 1881.] (In Russian)

Под ред. на Зафиров Д., Александров Е. 2007 – Под ред. на Димитър Зафиров, Емил Александров. История на българите. Том 5. Военна история на българите от древността до наши дни, София: Изд. “Знание” ЕООД; Книгоизд. къща “Труд”, 2007. [Pod redaktsiyata na Dimitar Zafirov, Emil Aleksandrov. Istorіa na balgarite. Tom 5. Voenna istorіa na balgarite ot drevnostta do nashi dni, Sofia: Izd. “Znanie” EOOD; Knigoizdatelska kashta “Trud”, 2007.] (In Bulgarian)

Радулов Д. 1968 – Димитър Радулов. Създаване и дейност на Военното училище от 1878 до 1885 (по случай 90 години от създаването му) – Военноисторически сборник, 1968, № 5. [Dimitar Radulov. Sazdavane i deynost na voennoto uchilishte ot 1878 do 1885 (po sluchay 90 godini ot sazdavaneto mu) – Voенnoistoricheski sbornik, 1968, № 5.] (In Bulgarian)

Рухчев Н. 2002 – Никола Рухчев. Военното училище на България 1878–2002 г. Исторически очерк. София, 2002. [Nikola Ruhchev. Voennoto uchilishte na Bulgaria 1878–2002 g. Istoricheski ocherk. Sofia, 2002.] (In Bulgarian)

Станчев С., Петров Т. 2014 – Станчо Станчев, Тодор Петров. История на Сухопътните войски. Т. 1. София, 2014. [Stancho Stanchev, Todor Petrov. Istorіa na Syhopatnite voyski. T. 1. Sofia, 2014.] (In Bulgarian)

Танчев И. 2001 – Иван Танчев. Македонският компонент при формирането на българската интелигенция с европейско образование (1878–1912). – Македонски преглед, XXIV, 2001, № 3, 41–62. [Ivan

Tanchev. Makedonskiyat component pri formiraneto na balgarskata inteligencija s evropeysko obrazovanie (1878–1912). – Makedonski pregled, XXIV, 2001, № 3, 41–62.] (In Bulgarian)

Интернет базирани източници/ Internet sources

Волков С. 1993 – Сергей Волков. Русский офицерский корпус. Глава 2. Путь в офицеры – Производство из солдат, унтер-офицеров и юнкеров. Москва: Воениздат, 1993. – URL: < http://militera.lib.ru/h/volkov_sv1/02.html > (април 2022 г.). [Sergey Volkov. Russkiy ofitserkiy korpus. Glava 2. Put v ofitseriy – Proivodstvo iz soldat, unter-ofitserov i yunkerov. Moskva: Voenizdat, 1993.] – URL: < http://militera.lib.ru/h/volkov_sv1/02.html > (April 2022). (In Russian)

Йотов П., Добрев А., Миленов Б., Руменин Р., Недев С., Илиев И. 1997 – Петко Йотов, Ангел Добрев, Благой Миленов, Румен Руменин, Светлозар Недев, Илия Илиев. Българската армия в Първата балканска война 1912–1913. Енциклопедичен справочник. София, 1997. – URL: < https://electronic-library.org/books/Book_0074.html > (април 2022). [Petko Yotov, Angel Dobrev, Blagoy Milenov, Rumen Rumenin, Svetlozar Nedev, Iliya Iliiev. Balgarskata armia v Parvata balkanska vojna 1912–1913. Entsiklopedichen spravochnik. Sofia, 1997.] – URL: < https://electronic-library.org/books/Book_0074.html > (April 2022). (In Bulgarian)

Йотов П., Добрев А., Миленов Б., Руменин Р., Недев С., Добринов Д. 1995 – Петко Йотов, Ангел Добрев, Благой Миленов, Румен Руменин, Симеон Недев, Добрин Добринов. Българската армия в Първата световна война (1915–1918). Кратък енциклопедичен справочник. Сдфия, 1995. URL: < https://electronic-library.org/books/Book_0053.html > (април 2022). [Petko Yotov, Angel Dobrev, Blagoy Milenov, Rumen Rumenin, Svetlozar Nedev, Dobrin Dobrinov. Balgarskata armia v Parvata svetovna vojna (1915–1918). Kratak entsiklopedichen spravochnik. Sofia, 1995.] – URL: < https://electronic-library.org/books/Book_0053.html > (April 2022). (In Bulgarian)

Николаев Д. 2015 – Данаил Николаев. Спомени от Съединението – URL: <http://saedinenieto.bg/danail-tsonev-nikolaev-spomeni-ot-saedinenieto/> (април 2022). [Danail Nikolaev. Spomeni ot Saedinenieto. – URL: <http://saedinenieto.bg/danail-tsonev-nikolaev-spomeni-ot-saedinenieto/>] (April 2022). (In Bulgarian)

Подъ редакцией профессора Андреевского И.Е., Арсеньева К.К. и заслуженного профессора Петрушевского Ф.Ф. 1890–1907 г. – Энциклопедический словарь под редакцией профессора Ивана Андреевского, Константина Арсеньева и заслуженного профессора Федора Петрушевского, издатель: Ф.А. Брокгауз (Лейпциг) и И.А. Ефрон (С.-Петербург), СПб, 1890–1907 г. – URL: <http://www.vehi.net/brokgauz/index.html> (април 2022). [Pod redaktsiey professora Andreevskovo I.E., Arseneva K.K. i zasluzhenovo professora Petrushevskovo F.F. 1890-1907 g. – Entsiklopedicheskiy slovar pod redaktsiey professora Ivan Andreevskiy, Konstantin Arsenev i zasluzhenovo professora Feodor Petrushevskiy, izdateli: F.A. Brokgauz (Layptsik) i I.A. Efron (Sankt Peterburg), SPb, 1890–1907 g. – URL: <http://www.vehi.net/brokgauz/index.html>] (April 2022) (In Russian)

Списък на генералите, щаб и обер-офицерите от Българската войска с тяхното старшинство. 1882 г. – Списък на генералите, щаб и обер-офицерите от Българската войска с тяхното старшинство, съставен към 1 март, София, 1882 г. – URL: <https://kp.rusneb.ru/item/reader/spisk-na-generalite-shtab-i-ober-oficerite-ot-blgarskata-voyska-s-tehnoto-starshinstvo> (април 2022). [Spisak na generalite, shtab i ober-ofitserite ot Balgarskata voyska s tyahnoto starshinstvo, sastaven kam 1 mart. Sofia, 1882 g.] – URL: <https://kp.rusneb.ru/item/reader/spisk-na-generalite-shtab-i-ober-oficerite-ot-blgarskata-voyska-s-tehnoto-starshinstvo> (April 2022) (In Bulgarian).